

Воронова В. В., Матвеева С. А. Эмоционально-экспрессивный синтаксис оригинала и переводов романа Стивена Кинга «Бегущий человек»

Статья посвящена анализу единиц экспрессивного синтаксиса в текстах оригинала и переводов фантастического романа Стивена Кинга «Преследуемый» на украинский и русский языки. Основное внимание уделяется воплощению экспрессивной составляющей посредством использования инверсии, эллипсиса, вставных конструкций, повторов. Определено, что в большинстве случаев использование единиц экспрессивного синтаксиса в переводах совпадает с авторским, что позволяет передать авторский замысел не только на содержательном и идейном, но и на эмоциональном и психологическом уровнях.

Ключевые слова: экспрессивный синтаксис, инверсия, эллипсис, вставная конструкция, повтор.

Voronova V. V, Matvieieva S. A. Emotional and expressive syntax of original and translations of novel by Stephen King «The Running Man»

This article deals with the units of expressive syntax in the original text and translations of the fiction novel by Stephen King «The Running Man» into Ukrainian and Russian. The main attention is focused on realization of expressive components through the use of inversion, ellipsis, expletive constructions, iteration. It is found that in most cases the use of units of expressive syntax in translation coincides with the author's use, that allows to transfer the author's intentions not only on the content and ideological, but also on the emotional and psychological levels.

Key words: expressive syntax, inversion, ellipsis, expletive construction, iteration.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. пед. н., проф. Горошкіна О. М.

УДК [811.161.2:811.161.1]’255.4

С. А. Грейцер, І. П. Зайцева

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ НАЦІОНАЛЬНОГО КОЛОРИТУ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Лише на початку ХІХ століття письменники звернули увагу на особливості національного колориту епохи та народу. Почався період бурхливого розвитку української літератури, розквіту романтизму. У цей час П. Кулішем були закладені основи історичної белетристики, що

принесла розуміння культурної та історичної цінності духовного коріння українського народу.

У середині XIX століття гостро постало питання про існування української літератури як такої, тому письменник мав упевнитись у тому, що літературу українською мовою треба створювати, він мав вивчити потенції українського слова та відстояти право так званої «провінційної» літератури на існування. Одним з фундаментальних історичних художніх творів того часу став роман Пантелеймона Куліша «Чорна Рада», написаний українською мовою та перекладений російською самим автором. Для перекладознавства з точки зору передачі національної своєрідності оригіналу мовою-переймачем надзвичайно цікавими є переклади письменником власних творів, тим більше, що такі випадки поодинокі.

Актуальність аналізу передачі безеквівалентної лексики при перекладі є беззаперечною. Особливу увагу дослідників привертають лексичні одиниці, в основному лексичному значенні яких містяться унікальні семи, що не властиві культурі іншої національно-мовної спільноти. Такі лексичні одиниці щільно пов'язані з національним колоритом, побутом, історією етносу, з підтекстом твору. Тому виникає питання про передачу національної своєрідності оригіналу, його особливого забарвлення, пов'язаного з національним середовищем, де він створений, яке стосується тих основних проблем теорії перекладу, від яких залежить і відповідь на питання про перекладність [1].

Проблемами перекладу цього шару лексики займалися С. Влахов, С. Флорін, А. В. Федоров, В. Н. Комісаров, Я. І. Рецкер, Р. П. Зорівчак та багато інших перекладознавців.

Метою даної статті є аналіз способів передачі безеквівалентної лексики при перекладі твору близькоспорідненою мовою.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних завдань:

- 1) проаналізувати способи передачі культурно-маркованої лексики при перекладі,
- 2) визначити найбільш вдалі способи передачі реалій з метою збереження національно-історичного колориту тексту-оригіналу,
- 3) встановити якість та адекватність передачі національно-історичного компонента при перекладі конкретного літературного твору.

У контексті трактування перекладу як акту і результату не лише міжмовної комунікації, міжмовної номінації, але й міжкультурного спілкування, у процесі якого здійснюється адекватна заміна культурно-національного коду однієї мови кодом іншої, особливого теоретичного та практичного інтересу в перекладознавстві набуває проблема передачі національно-культурної специфіки мови та мовленнєвої діяльності іншою мовою.

У процесі перекладу, як зазначає О. Швейцер, відбувається «не лише зіставлення різних мовних систем, а й зіткнення різних культур і

навіть цивілізацій» [2, с. 36]. Категорії національно-культурної специфіки та соціально-історичного контексту певної доби містяться за межами мовознавства, в тих умовах, у яких живе народ з усіма своїми культурними поняттями, асоціаціями, а отже, з поняттями, які вміщують в себе національно маркована лексика.

Для перекладу культурно-маркованої лексики російською мовою Пантелеймон Куліш майже завжди використовує прийом транслітерації та транскрибування, тобто запозичення слова шляхом збереження його форми - написання або звучання.

З метою підкреслення й посилення специфічного національно-культурного колориту оригіналу він не перекладає, а транскрибує окремі лексичні одиниці: російською – *дидусю, мова, дивчата, доня, майдан, отцурался*. Мовою оригіналу вони виявляються звичними, органічними та рідними для українських читачів, яким призначений текст, а в мові перекладу - випадають із загального лексичного оточення, вирізняються своєю чужинністю, через що викликають до себе посилену увагу.

Так автор постає перед вибором: або показати специфіку і частково втратити розуміння тексту іншомовними (російськими) читачами або втратити специфіку і колорит українського народу і зберегти звичність, не переобтяжуючи текст безеквівалентною та фоновною лексикою. Таке протиріччя може здолати лише досвідчений перекладач, який ідеально знає побут, історію, звичаї та обряди, мову писемну та народну і виражальні можливості національно забарвленого слова.

Проаналізувавши фактичний матеріал, ми пропонуємо розділити способи перекладу слів з національно-культурною семантикою у російському варіанті «Чорної ради» на дві категорії.

До першої відносимо лексеми, поняття та референти яких у мові-переймачі відсутні, тобто в мові перекладу для них немає назв через те, що серед явищ та предметів матеріальної та духовної культури даного народу немає відповідних референтів позамовної дійсності. До таких слів належать лексеми *бандура, бандурист, булава, бунчук, гетман, жупан, запорожець, кобзарь, кош, кошевой, кунтуш, курень, плахта, табор, хутор* тощо. Лексеми, що належать до цього шару, перекладені П. Кулішем транскрипцією та транслітерацією, що відповідає меті, поставленій автором – максимально зберегти українську культурну лексику твору.

П. Куліш дуже уважно ставився до збереження в перекладі особливостей української культури, тому у власних перекладах він широко й різноманітно показує російському читачеві багатство українського народу, його обряди, звичаї, предмети побуту, одягу. Але письменник не переобтяжує російський твір українізмами, подаючи у романі декілька перекладів того самого слова.

До другої групи слів відносимо лексеми, які легко піддаються перекладу, оскільки не настільки, як перші, є носіями особливої

культурної специфіки. Вони мають лише своєрідні властивості української культури. Таким чином, до другої групи слів відносимо такі лексеми: укр. *братчик* – рос. *братец, братчик, товарищ, брат, запорожец*; укр. *воєвода* – рос. *воевода, боярин, уполномоченный*; укр. *глибка* – рос. *темница, подземелье, тюрьма*; укр. *горілка* – рос. *горилка, водка, вишневка, наливка*; укр. *козак* – рос. *козак, рыцарь, удалец*; укр. *низовик (низовець)* – рос. *запорожец, низовец, клевет*; укр. *обоз* – рос. *войско, кош, лагерь, табор* тощо.

У перекладацькій практиці досить часто використовується ще один прийом перекладу, який може розглядатися як альтернативний, і який в деяких випадках може виявитися кращим. Це метод описового перекладу.

Порівняймо лексему *кунтуш* («верхній розпашний чоловічий та жіночий одяг заможного українського і польського населення XVI – XVIII ст.» [3, с. 400]) в українському контексті та у російській редакції:

«А вдруге знаті були з того, що підперізувались по жупану, а кунтуші носили наопахку (тоді було коли не пан або не козак, то по кунтушу й не підперізуєш, щоб інде носа не втерто)» [9, с. 57],

«...во-вторых потому, что пояса их повязаны были по жупану, а кунтуши надеты были на распахку: в то время одни козаки и пань опоясывались поясом по кунтушу; мещанин же не смел этого сделать из опасения ссоры с каким-нибудь забиякою из другого сословия» [8, с. 44].

П. Куліш не перекладає цю лексему та не відшукує еквівалент, бо власне поняття належить до історично спільного шару лексики української та російської мов та культур, через що вона буде зрозумілою читачеві. У той же час, таке збереження лексичних одиниць набуває стилістичної дієвості і виступає стильотворчим засобом.

Таким чином, ми розглянули найпоширеніші способи перекладу національно-маркованої лексики, використані П. Кулішем у процесі перекладу свого роману «Чорна Рада» російською мовою. Безперечно, автор твору є унікальним перекладачем. П. Куліш бездоганно володів двома мовами, ретельно вивчив історичні джерела й документи, особисто ознайомився з надбаннями українського слова в його народній основі, що й дало змогу зробити переклад роману органічним. Головною метою письменника було збереження й підкреслення національної специфіки власного твору у процесі його перекладу.

У перспективі ми плануємо проаналізувати інші способи перекладу культурно маркованих лексем та розглянути особливості перекладацького стилю Пантелеймона Куліша на стилістичному рівні.

Список використаної літератури

1. Влахов С. Непереваемое в переводе (реалии) / С. Влахов, С. Флорин // Мастерство перевода. – М., 1970. **2. Швейцер А. Д.** К проблеме лингвистического изучения процесса перевода / А. Д. Швейцер // Вопросы языкознания. – 1970. – № 4. – С. 36.

- 3. Швейцер А. Д.** Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер – М. : Воениздат, 1973. – 280 с. **4. Куліш П.** Чорна Рада. [Електр. ресурс]. Режим доступу: http://lib.ru/SU/UKRAINA/KULISH/unz22267/chorna_r.txt. **5. Кулиш П. А.** Черная рада, хроника 1663 года / П. А. Кулиш // Русская беседа. – 1857. – Кн. 6. – С. 1 – 108. **6. Зорівчак Р. П.** Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львівськ. держ. ун-ті, 1989. – 214 с. **7. Лановик М. Б.** Переклад як деконструкція тексту. Проблеми літературного перекладознавства у час кризової доби / М. Б. Лановик // Питання літературознавства. – Чернівці, 2005. – Вип. 12 (69). – С. 125 – 137. **8. Лановик М. Б.** Художній переклад: діалог національних культур, історичних епох та мистецьких світів / М. Б. Лановик // Вісник. – Львів, 2004. – Вип. 33. – Ч. 2 : Теорія літератури та порівняльне літературознавство. – С. 184 – 190. **9. Словник української мови:** В 11 т. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 4. – 400 с.

Грейцер С. А., Зайцева І. П. Особливості передачі національного колориту історичного роману при перекладі

У статті аналізуються способи передачі безеквівалентної лексики, зокрема культурно-маркованих лексем історичного шару лексики. Основними способами визначено транскрипцію, транслітерацію та метод описового перекладу. Розвідка представляє результати першого етапу вивчення способів збереження історико-культурного колориту роману Пантелеймона Куліша «Чорна Рада». Аналіз виконано на лексичному рівні.

Ключові слова: безеквівалентність, реалія, метод описового перекладу, транскрипція, транслітерація.

Грейцер С. А., Зайцева И. П. Особенности передачи национального своеобразия исторического романа при переводе

В статье анализируются способы передачи безэквивалентной лексики, в частности культурно-маркированных лексем исторического шара лексики. В качестве основных способов выделено транскрипцию, транслитерацию и метод описательного перевода. В исследовании представлены результаты первого этапа изучения способов сохранения историко-культурного колорита романа Пантелеймона Кулиша «Чорна Рада». Анализ проведен на лексическом уровне.

Ключевые слова: безэквивалентность, реалія, метод описательного перевода, транскрипция, транслитерация.

Greitser S. A., Zaytseva I. P. Peculiarities of Transmitting Features of National Identity when Translating the Historical Novel

The article explores the ways of transmitting non-equivalent lexical units such as culturally marked historical lexemes. Transcription, transliteration and descriptive translation were decided to be the main ways.

This research presents the results of the first stage of studying the ways of preserving historical and cultural specifics of the Novel 'Chorna Rada' by Panteleymon Kulish. Lexical level is being analysed.

Key words: culture-specific vocabulary, reality, descriptive translation, transcription, transliteration.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Недайнова І. В.

УДК 811'255.4'271.14

З. В. Громова

ОСНОВНІ ПОМИЛКИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАЗВ КІНОФІЛЬМІВ

Через те, що переклад кінофільмів та їх назв це відносно новий напрямок в перекладацькій діяльності, проблеми перекладу назв кінопродуктів, що так чи інакше виникають при зіставленні двох мов та культур, також вважаються новими та ще не є достатньо вивченими. На наш погляд в цьому криється деяке протиріччя: важко заперечувати важливість якісного перекладу назв кінофільмів, приймаючи до уваги кількість глядачів, що щоденно приходять до кінотеатрів або дивляться кіно вдома, що наглядно демонструє практичну цінність наявності адекватного перекладу, але проблеми, що виникають при здійсненні такої перекладацької діяльності, за відсутності вирішення яких, мають прямий негативний вплив на рівень культури країни взагалі чомусь досі на отримали належного наукового вивчення або публічного резонансу.

Приймаючи до уваги, що проблема, обрана нами для дослідження, є мало вивченою й, нажаль, не була висвітлена у серйозних наукових працях, ми вважаємо, що будь-яка наукова розмова про якість перекладу назв кінофільмів, труднощі або помилки, що виникають під час такої перекладацької діяльності, неможлива без звернення до праць таких науковців як: Л. С. Бархударов [1], В. Н. Комісаров [2; 3], Д. Льюсі [4], П. Лі [5], А. Паршин [6], В. С. Віноградов [7], Й. Л. Вайсгербер [8], Б. Л. Уорф [9], А. Вежбицька [10].

Метою нашого наукового дослідження є привернення уваги до якості сучасного перекладеного матеріалу (назв іноземних кінострічок) через ідентифікацію, опис та аналіз основних помилок, що виникають у процесі перекладу назв іноземних кінофільмів через неможливість перекладача з будь-якої причини подолати труднощі, що, нажаль, неминуче виникають під час перекладацької діяльності, пов'язаної з перекладом назв іноземних кінопродуктів. Матеріалом нашого